

Kirken under besættelsen

Under den tyske besættelse 1940-45 kom Sct. Laurentii Kirke til at spille en rolle som centrum for en af amtets modstandsgrupper. Officiant Jens Kjærgaard havde som befalingsmand fået til opgave at deltage i organiseringen af modstandsstyrken i Roskilde amt - en opgave, der udgik fra Frihedsrådet i sommeren 1944. I alle større byer blev der etableret en byledelse, og dette arbejde blev i Roskilde udført af Jens Kjærgaard. Han bad omkring maj 1944 Hans J. Kerckhoffs om at etablere en gruppe, der specielt skulle tage sig af amtets signaltjeneste.

Hans J. Kerckhoffs - søn af organist Alphonse Kerckhoffs og kendt som José Kerckhoffs - havde den tekniske indsigt, der skulle til for at lede en radiogruppe. Han var uddannet elektriker og arbejdede i en lang årrække under og efter krigen som filmoperatør i biografen Bio i Roskilde. Allerede før krigen var han meget interesseret i radiobygning og radiosending.

Kerckhoffs havde mødt Jens Kjærgaard første gang tidligere under besættelsen, da Kjærgaard boede illegalt hos en fælles bekendt i Roskilde. Nytår 1945 indlogerede Kjærgaard sig hos Kerckhoffs forældre på Sct. Ibsvej. Da de begge modtog elever til henholdsvis musik- og sprogundervisning, virkede det ikke spor påfaldende, at modstandsfolk kom og gik. Hans J. Kerckhoffs erindrer dog, at naboerne har studset over, at de "nye" elever var velkendte befalingsmænd fra byens kasserne.

Efter krigen erfarede Hans J. Kerckhoffs, at man havde fundet hans forældres adresse i Gestapos kontorer på Maglekildevej, hvor de var rykket ind på kriminalpolitiets station. (1)

Gruppen på seks mand havde alle beskæftiget sig med radiosending: Lederen var Hans J. Kerckhoffs, og desuden var der Poul Riis-Hansen, som var Kerckhoffs' svoger, Kaj Mathisen, Steffan Corfitzen, K.B. Mortensen og Erik Weitzmann. Senere blev gruppen udvidet med to professionelle radiotelegrafister: Otto Johannes Schelhase og Helge Raffenberg. Gruppens navn blev "Katolikkerne", fordi alle medlemmerne var katolikker. (2)

I starten havde gruppen ikke meget arbejde at udføre, og derfor kontaktede man Kjærgaard for at få nogle opgaver. Kjærgaard tildelte gruppen en opgave af "den mere ubehagelige side af modstandsarbejdet", dvs. en likvidering, men grup-

pen nåede aldrig at udføre opgaven.

Efterhånden kom gruppen i gang med at opbygge en sendestation. Sendestationerne rundt omkring i landet blev oprettet med henblik på at overtage radiokommunikationen, hvis egentlige kamphandlinger skulle føre til, at det almindelige telefonnet brød sammen.

Sendestationen i Roskilde var en stor og uhåndterlig kutterradio. Selve overdragelsen af senderen bar præg af den forsigtighed, som alle skulle iagttage under besættelsen.

En dag i foråret 1944 kom Kerckhoffs hjem til sine forældre på Sct. Ibsvej, hvor hans mor fortalte ham, at en mand havde gået uden for huset det meste af formiddagen. Kort efter at Kerckhoffs var kommet hjem, ringede manden på. Kerckhoffs tog sin pistol og lukkede op. Det viste sig imidlertid, at manden havde ventet på Kerckhoffs for at få formidlet afleveringen af kuttersenderen.

Den blev installeret hos en af gruppens medlemmer, Erik Weitzmann, der boede på Sct. Jørgensvej. Det lå imidlertid tæt ved Roskilde Kasserne, og man var bange for, at tyskerne herfra skulle pejle senderen. Derfor flyttede gruppen senderen, skjult på en trækvogn, til et andet af gruppens medlemmer, Poul Riis-Hansen, der boede på Frederiksborgvej 40, kun få skridt fra Kerckhoffs' hjem. Kuttersenderen blev betjent af Schelhase og Raffenberg.

Hans J. Kerckhoffs erindrer en radiosending til England i februar/marts 1945, hvor man brugte kuttersenderen. En dag kom Jens Kjærgaard til Kerckhoffs med en salmebog, der skulle bruges til koder, og bad ham sørge for, at udvalgte stykker fra bogen blev sendt til England.

Radiogruppen betjente desuden tre-fire mobile sendere, som man havde modtaget fra England. Der var tale om en slags walkie-talkies, som blev afprøvet i omegnen af Roskilde. Typisk sendte man over fjorden fra Slæggerup til Bognæs, og de viste sig at række 14-20 km.

Senderne blev opbevaret på Riis-Hansens bopæl på Frederiksborgvej, men efter et vådeskud ved en våbendemonstration på stedet besluttede man af sikkerhedshensyn at flytte dem. Det gjorde man i november 1944. Radioen blev skjult først i krypten under Sct. Laurentii Kirke. Arrangementet blev til efter "aftale" med pater Boerrigter og broder Alfred fra den katolske præstegård. Senere blev senderne flyttet til den nordlige kælderfløj i præstegården, da pastor Boerrigter frygtede, at kirken ville blive sprængt i luften, hvis senderne blev afsløret. Gruppen havde selv nøgle til krypten under kirken og kunne således hente senderne, når man havde brug for dem.

En af gruppens sendere var en såkaldt Eurica pejlesender,

der var den eneste i Roskildeområdet, og som var en højt klassificeret allieret hemmelighed. Derfor var den forsynet med en sprængladning, der umiddelbart kunne udløses, hvis tyskerne nærmede sig. Senderen var en pejlesender, der skulle kunne lede de allierede flyvemaskiner til nedkastningsstedet.

Eurica-senderen blev kun brugt ved én modtagelse i Roskildeområdet. Det var Kerckhoffs, der betjente den. Der er nogen usikkerhed om, hvilken modtagelse der er tale om, men Kerckhoffs mener med sikkerhed at kunne huske, at modtagelsen havde kodenavnet "Emma". Det var også dette navn, han sendte på Eurica-senderen. "Emma" blev kastet den 21. februar 1945 ved Grøntved/Brofælde ved Sofienholm.

Kerckhoffs blev kørt ud til pladsen af Carl Christensen, ledsaget af tre bevæbnede vagter. På pladsen riggede han senderen til med jordspyd og en akkumulator. Efter en halv time hørtes en hyletone på senderen, og Kerckhoffs begyndte at sende kodeordet med 10 sekunders interval. Det fortsatte han med, indtil maskinen var over pladsen. Han ventede derefter en halv times tid og fik så ordre til at pakke sammen og køre tilbage til Roskilde.

Denne modtagelse blev dækket af Kerckhoffs gruppe med walkie-talkies. Man havde en sender på pladsen, der var i forbindelse med Kerckhoffs folk, som dækkede de vigtigste udfaldsveje fra Roskilde.

Da man efter modtagelsen kom til Dyrskuepladsen i Roskilde, bemærkede Kerckhoffs, at der på pladsen befandt sig påfaldende mange modstandsfolk. Vognen blev gemt af vejen på Carl Christensens adresse i Allehelgensgade, og Kerckhoffs begav sig hjem med Eurica-senderen. Det var en ubehagelig spadseretur. Han vidste, at han ikke måtte blive taget på grund af senderen, og derfor måtte han i yderste konsekvens skyde sig ud af et eventuelt møde med en tysk patrulje. Han kom dog sikkert hjem, og Eurica-senderen blev ikke anvendt mere.

Nogle af senderne blev efter befrielsen benyttet til at holde styr på de mange tyskere, der på vej til Tyskland marcherede gennem området.

Gruppen "Katolikkerne" nåede også at få andre opgaver i det års tid, den virkede. Således transporterede gruppen sprængstof fra en kolonihave i Granly til Sct. Ibsvej. Man havde sprængstoffet bag på cyklerne. Turen gik gennem Røde Port, hvor der var tyske vagtfolk, men man blev ikke standset.

En anden opgave bestod i to forsøg på at likvidere en mand, der havde adresse på Frederiksborgvej. Første gang, man forsøgte at likvidere ham, sad Kerckhoffs en hel dag og tegnede et sted langs den rute, manden sædvanligvis tog gennem Klostermarken, men han dukkede ikke op. En anden gang spadserede Kerckhoffs og et andet gruppemedlem på Frederiksborgvej for at skygge manden, men heller ikke ved denne lejlighed viste

han sig. Pludselig opdagede Kerckhoffs og hans kollega imidlertid, at de havde tyskerne efter sig. De fortrak derfor i roligt tempo ned ad Sct. Clarevej for derefter at styrte ned ad Strandengen, hvor de gemte sig i en have.

Ved en messe i Sct. Laurentii Kirke den 6. maj 1945 nævnte pastor Boerrigter, at der havde været en katolsk modstandsgruppe i Roskilde.

Noter

(1) Nedskrevet samtale med Hans J. Kerckhoffs fra 1985, foretaget af Henning Bjørn Larsen. Ikke offentliggjort.

(2) Henning Bjørn Larsen: "Modstanden" i: *Roskilde Amt under besættelsen 1940-45. Historisk årbog fra Roskilde Amt 1990*, spec. s. 70-71.